

De Negri

Tabakovićeve nagrada za arhitekturu 2006.

Dragutin Karlo De Negri

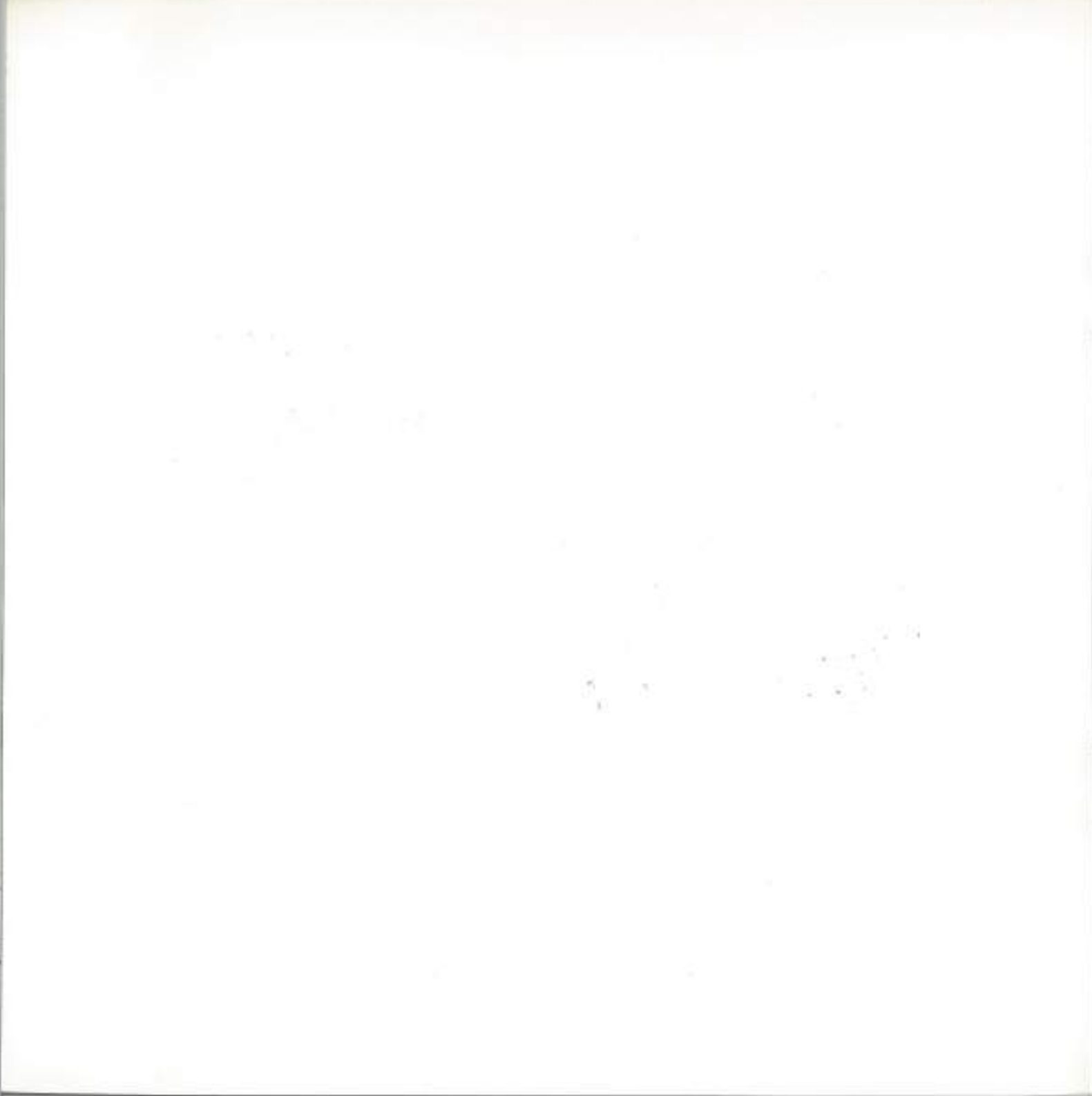
Društvo arhitekata Novog Sada
Novi Sad 2008.

Pokrovitelj izdanja:

ALUKÖNIGSTAHL®
Sistemi + Tehnologija

Vladimira Popovića 8, 11070 Novi Beograd, Srbija
tel. 011 3111651, 3111226; fax. 011 3111165

Tabakovićeve nagrada za arhitekturu 2006.

Dragutin Karlo De Negri

Društvo arhitekata Novog Sada
Novi Sad 2006.

Dragutin Karlo De Negri

Novi Sad 2006.

TABAKOVIĆEVA NAGRADA ZA ARHITEKTURU

DaNS

Društvo arhitekata Novog Sada

Tabakovićeve nagrade arhitekture – najznačajnije priznanje za arhitektonsko stvaralaštvo koje dodeljuje Društvo arhitekata Novog Sada, ustanovljeno je 1994. godine i znak je priznanja jednom od pionira naše moderne arhitekture, istaknutom graditelju Novog Sada i Vojvodine, arhitekti Dorđu Tabakoviću (1897-1971).

Veće Tabakovićeve nagrade arhitekture sastavljeno od dosadašnjih dobitnika – arhitekti Pavle Žilnik, Zora Mitrović-Pajkić, Aleksandar Kelemen, Slavko Odavić, Dušan Krstić i Miroslav Krstonošić u svojstvu predsednika Veća TNA, na sednici održanoj 10. oktobra 2006. u Novom Sadu, jednoglasno je donelo odluku da se TNA za 2006. godinu dodeli arhitekti Dragutinu (Karl) De Negriju iz Subotice za realizovana arhitektonska dela.

Dragutin De Negri, diplomirani inženjer arhitekture, Subotica
Monografska izložba povodom dodele Tabakovićeve nagrade arhitekture za 2006.
Galerija SANU, Ogranak u Novom Sadu, Novi Sad, novembar-decembar 2006.

Priredivač izložbe: Društvo arhitekata Novog Sada

Za izdavača: Lazar Kuzmanov

Autor kataloga i izložbe: Vladimir Mitrović

Lektura i korektura: Silvija Čamber

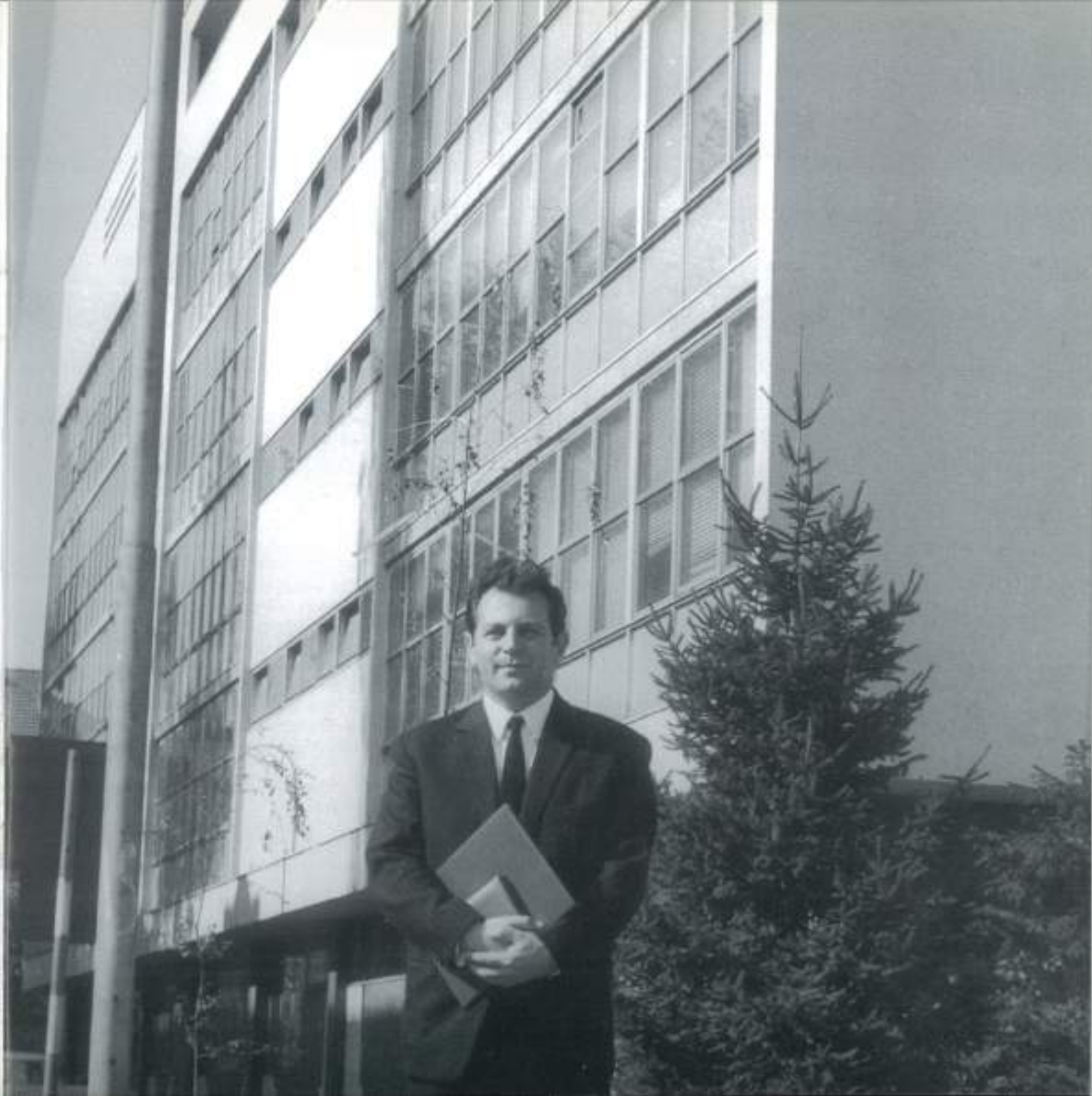
Prevod na mađarski: Karlo De Negri

Prevod na engleski: Dubravka Bugarski-Alimpić

Dizajn kataloga: Miroslav Šilić

Postavka izložbe: Zvonko Boras

Štampa: Štamparija STOJKOV, Novi Sad
Novi Sad, 2006.

Karlo De Negri

Dragutin Karlo De Negri rođen je u Subotici 14. septembra 1931. godine gde je stekao osnovno i srednje obrazovanje. Karlo De Negri je diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu 1956. godine kod prof. Bogdana Nestorovića. Na istom fakultetu je 1979. završio post-diplomske studije iz oblasti stanovanja i stekao zvanje specijaliste. Po okončanju studija kraće vreme radio je u Projektnom preduzeću "Arhitekt" u Subotici (1955-1957), potom bio vršilac dužnosti direktora novoosnovane Direkcije za stambenu izgradnju (1957-1961), direktor Opštinskog fonda za stambenu izgradnju (1961-1963), šef projektnog biroa građevinskog preduzeća "Integral" (1963-1964), dugogodišnji direktor Zavoda za urbanizam i geodeziju (1965-1977; 1982-1986), profesor na Višoj tehničkoj građevinskoj školi (1977-1982), rukovodilac razvoja i investicija Regionalnog parka Palić - Ludoš odakle, 1987. godine, odlazi u penziju. Dobitnik je Oktobarske nagrade grada Subotice za arhitekturu 1970. godine.

Projektovanje za De Negrija nije bila osnovna aktivnost. To je razlog i relativno skromne projektantske karijere vezane za određen period, ipak, neki od njegovih objekata pripadaju korpusu vojvođanske arhitekture nastale pod direktnim uticajima posleratne funkcionalističke arhitekture. U tom maniru su od polovine šeste do polovine sedme decenije XX veka u Vojvodini nastala brojna dela tzv. umerenog modernizma.

Od važnijih projekata arh. Karla De Negrija treba pomenuti: Radnički univerzitet (1959, posle I nagrade na konkursu), Hotel "Patria" (1963, sa enterijerom), zgrada društveno-političkih organizacija (1963, sa enterijerom), Dečje odmaralište

"Kekec" u Kranjskoj Gori (1964), zgrade pošta u Bačkoj Topoli (1969) i Subotici (1975) itd. Kao koautor učestvovao u projektovanju više objekata: stambeni objekti u kompleksu "Partizan" (1963), robna kuća "Namateks" na Paliću (1970), stambeni objekti u kompleksu "Prozivka", spomenik "Nemima ravnicama" u Tavankutu (1971) itd.

Arh. De Negri je između ostalog učestvovao u pripremanju i izradi Prostornog plana Opštine Subotica, Urbanističkog rešenja centra grada, Urbanističkog plana turističke zone Palić, Valorizacije gradskog jezgra (1967) itd. Izradio je projekte za više adaptacija, rekonstrukcija i enterijera. Bavio se stručnim i naučnim radom, posebno razmatrajući odnose stambeno-komunalnih problema i urbanizma. Učestvovao je kao referent na brojnim međunarodnim konferencijama sa ovom tematikom.

Arhitektura je bila životni poziv brojnim članovima porodice De Negri. Karlov otac Franjo De Negri (Subotica, 1903 - 1975) bio je poznati subotički graditelj, kao i brat Andra De Negri (1928), autor više stambenih zgrada u Subotici. Supruga Zora Milutinović-De Negri, takođe arhitekta, predavala je na subotičkoj Višoj tehničkoj građevinskoj školi, dok je Andrin sin, arhitekta Mario De Negri zaposlen kao profesor u Srednjoj tehničkoj školi u Subotici.

Önéletrajz

De Negri Károly Dragutin 1931. szeptember 14-én született Szabadkán, ahol alsó és középfokú tanulmányait is végezte. A belgrádi műszaki egyetem műépítészeti karán 1956-ban diplomált, Bogdan Nestorovič tanár úr osztályában. Ugyanezen az egyetemen kapott specialista rangot a lakáskultúra terén a harmadik fokozat elvégzése után 1979-ben. Pályája kezdetén rövid ideig az „Arhitekt” tervezőirodában dolgozott (1955-1957), majd később az újonnan megalakult lakásépítési igazgatóság és alap vezetőjeként tevékenykedett (1957-1963). Egy évet volt az „Integral” építőipari vállalat tervezőosztályának főnöke (1963-1964). A szabadkai Városrendezési iroda igazgatója tizenhat éven keresztül (1965-1977. és 1982-1986), egy négyéves megszakítással, amikor is a szabadkai Építészeti főiskolán tanárként tevékenykedik (1977-1982). Végül mint a Pálcs-Ludas regionális park fejlesztési és beruházási munkák vezetője vonul nyugdíjba 1987-ben. Szabadka város Októberi-díját 1970-ben kapta meg az építészetben kifejtett tevékenységéért.

De Negri Károly alapítványának nem a tervezés volt. Ez az oka annak, hogy tervezési munkássága meglehetősen szerény egy meghatározott periódusra vonatkoztatva. Mégis néhány általa tervezett épület a vajdasági háború-utáni funkcionális hatása révén jött létre. A XX. század hatodik és hetedik évtizedében Vajdaságban számtalan alkotás született az ún. mérsékelt modernizmus stílusában.

De Negri Károly jelentősebb tervei közül említést érdemelnek: Munkásegység (pályázat első díja 1959-ben), Pátria szálló (1963- belső berendezéssel együtt), a Társadalmi-polí-

tikai szervezetek épülete Belső berendezéssel együtt (1963), Kekec gyermeküdülő Kranjska Gorán (1964), új postaépületek Topolyán (1969) és Szabadkán (1975), stb. Mint társtervező részt vesz lakóépületek tervezésében a Partizan lakótelepen (1963), valamint a pálcsi Namateks áruház (1970), a Harosok sorakozója lakótelep és a tavankúti Nyughatatlan rónaság emlékmű tervezésében (1971).

Munkássága során részt vesz Szabadka község területfejlesztési tervének, a városközpont urbanisztikai tervének és a pálcsi turistaövezet területrendezési tervének elkészítésében. Ezenkívül még számos tervet készít különböző felújításokra és belső berendezésekre. Szakmai-tudományos tevékenységet is folytat a kommunális lakásépítkezés és urbanizmus szakterületén. Több nemzetközi értekezés aktív résztvevője volt.

Az építészet a De Negri család több tagjának is élethivatása volt. Károly edesapja, Ferenc (1903-1975) egész életén keresztül mint elismert városi mérnök tevékenykedett, fivére, Endre (1928) több szabadkai lakóépület tervezője volt és az „Integral” építőipari vállalat technikai igazgatójaként működött. Károly felesége, Zora De Negri-Milutinović, aki szintén diplomás műépítész, a szabadkai Építészeti főiskola tanára volt, míg Endre fia, Mario De Negri (1963) a szabadkai Politechnikai középiskolában dolgozik tanárként.

Naša arhitektura je bila prozapadno orijentisana

Tokom leta 2005. godine, u prepisci sa arh. Karlom De Negrjem, napravio sam intervju u kome nas doajen subotičke arhitekture i urbanizma upoznaje sa graditeljskom porodicom De Negri i svojom ulogom u arhitektonskim zbivanjima u Subotici tokom druge polovine XX veka. Arhitekta Karlo De Negri, po prvi put je govorio o svom školovanju, stvaralačkom putu, prvim i poslednjim projektnim zadacima. Intervju je publikovan u okviru prikaza rada arhitekata članova porodice De Negri u: DaNS br. 51, Novi Sad, 2005.

Potičete iz arhitektonske porodice. Recite nam na početku razgovora nešto o Vašem ocu Franji De Negrju?

Moj pokojni otac Franja bio je nastarije dete u mnogobrojnoj porodici sa desetero dece. Zbog brojnosti familije i nedostatka sredstava on je, radeći preko leta, sam obezbeđivao sredstva za studije na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. Skoro ceo radni vek proveo je "pod tornjem", u gradskoj službi, kao gradski inženjer - arhitekta, obavljajući razne stručne poslove, od projektovanja i urbanizma, do nadzora pri izgradnji i uređenju grada. Njegovo kapitalno delo na početku predratne karijere bila je izrada projekta Sokolskog doma u Subotici (1931-1936), koji, nažalost, nikada nije do kraja završen. Namena objekta često je menjana, njegovi delovi su delimično čak i uništavani, kao na primer letnja pozornica. Sa stručne strane, oca pamtim kao izvrsnog konstruktora - statičara, dobrog poznavaoća komunalnih i gradskih problema. Bio je svestran i temeljit stručnjak i pedagog a ujedno i skroman čovek koji je svojim delovanjem i radom sigurno mnogo doprineo da Subotica danas izgleda kao jedan od privlačnijih vojvođanskih gradova.

Subotica je doživeli veliki graditeljski procvat poslednjih decenija XIX i tokom prve decenije XX veka. Da li ste kao srednjoškolac ili u krugu porodice bili upoznati sa delima arh. Lehnara, Ferenc Rajhla, Komora & Jakaba, Titusa Mačkovića i ostalih velkana subotičkog graditeljstva?

Moram reći ne, iako sam veoma rano došao u dodir sa arhitekturom. Još od najmlađih dana otac me je vodio na gradilišta Banovine u Novom Sadu i Sokolskog doma i Strelišta u Subotici. U porodici sam čuo da je moj pradedna Francisko, koji je bio vajar, poznavao arh. Titusa Mačkovića. Lično sa pozna-

vao arhitekta Kostu Petrovića, Vasu Stefanovića, Baltazara Dulića i građevinskog inženjera Otona Tomanića, koji su bili savremenici mog oca Franje.

Kako ste se odlučili za studije arhitekture, kako su one tekle, u kakvom su sećanju ostali vaši ondašnji profesori i kolega sa studija?

Zapravo sam želeo da studiram medicinu. Na žestoki nagovor oca i brata Andre promenio sam odluku i položio prijemi izpit na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. Glavni argument u tom ubeđivanju bio je da ćemo možda jednog dana, zajedno, otvoriti privatni projektni biro. Nažalost, kada je to vreme došlo, naš otac nije bio među živima.

Na studijama sam bio u grupi profesora Bogdana Nestorovića, zajedno sa Draganom Jokovićem i Dragošem Balzarekom, sa kojima sam se družio. Pamtim imena kolega iz moje generacije - Andrija Šrek, Petar Vučević, Svetislav Ličina, Zoran Popović, Josip Svoboda i drugi. Svi su mi ostali u lepom sećanju mada smo kasnije ređe kontaktirali. Imao sam čast i sreću da budem student visoko cenjenih profesora - Aleksandar Deroko, Đurđe Bošković, Dimitrije Leko, Branislav Kojić, Branko Maksimović, koji su nam zaista bili veliki i visoko poštovani uzori.

Subotica je u procesu posleratne urbanizacije čini nam se prošla najbezbolnije od svih većih gradova u Vojvodini. Aleja maršala Tita, koju je osmislio Vaš otac Franja, ne vodi kroz centar grada, rušenja zatečenih kuća su bila minimalna dok tranzitni saobraćaj nije predviđen ovom alejom kojom su gradske vlasti dobile željenu ulicu u duhu modernog urbanizma. Kao arhitekta koji je učestvovao u izradi Prostornom planu opštine, Urbanističkom rešenju centra grada i turističke zone Pallé, kako gledate na posleratni istorijat gradskog urbanizma?

Biti na čelu urbanističke službe u četiri mandata u Subotici, tokom šesnaest godina, a ne biti član partije, smatram jedinstvenim podvigom. U tom periodu odvijala se realizacija Aleje maršala Tita, kao jedna od najburnijih i najuspešnijih urbanističkih poteza u Subotici. U ovom slučaju se radilo o sanaciji i rekonstrukcije gradskog tkiva, gde je paralelno sa zamenom zastarelog i trošnog prizemnog stambenog fonda, ostvarena i funkcionalna povezanost gradskog centra sa zelenim i sport-

Építészetünk nyugatközpontú volt

A nyár folyamán kölcsönös levélváltással interjút készítettünk De Negri Karollyal, melyben a szabadkai építészet és városrendezés dőnyje megismertet bennünket a De Negri család és a saját szerepével a város XX. század második felében történt építészeti eseményeivel. Első ízben beszél tanulmányairól, alkotásairól, első és utolsó tervezési feladatairól. Az interjút Vladimir Mitrović készítette. A többi dokumentáció a szerzőtől származik és első ízben jelenik meg.

Műépítész családból származik. Mondana a beszélgetés elején néhány szót édesapjáról, De Negri Ferencről?

Édesapám, néhai De Negri Ferenc, egy tizgyermekes család legidősebb fiúgyermekke volt. A család nagy létszáma, valamint az anyagiak hiánya miatt, édesapám végigdolgozva a nyarakat, saját fizikai munkájával kereste meg a szükséges anyagiakat a belgrádi Műegyetem Építészeti karán való képzéshez. Munkássága majdnem teljes egészében a „Torony alatt” (a városháza tornya alatt) telt el – városi építészmemók, tervvezési, városrendezési, városfejlesztési, ellenőrzési feladatokat végzett. Karrierje elején, a háború előtti korszakának legfőbb alkotása a szabadkai Sokol Dom tervének kidolgozása volt (1931-1935), mely épület sajnos befejezetlen maradt. Használati célját többször megváltoztatták, sőt egyes részeit meg is semmisítették, így pl. a nyári színpadot is. Szakmai szempontból édesapámra mint kitűnő statikusra és konstruktőrre, a kommunális és városi problémák kiváló ismerőjére emlékszem. Sokoldalú és alapos tudású szakember és pedagógus volt, ugyanakkor igen szerény ember. Munkájával és tevékenységével minden bizonnyal nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Szabadka ma egyike legyen a vonzó vajdasági városoknak.

A XIX. század végén és a XX. század első évtizedében Szabadkán felvirágzott az építészet. Vajon mint középiskolás, vagy a családban, megismerkedett-e olyan nagyhirű építészek műveivel, mint pl. Lechner Ödön, Reichl Ferenc, Komor és Jakab, Macskovity Titusz?

Kénytelen vagyok nemmel válaszolni, annak ellenére, hogy igen korán kapcsolatban kerültem az építészetrel. Édesapám

ugyanis kiskoromtól kezdve magával vitt az építkezésekre, így az újvidéki Banovina, a szabadkai Sokol Dom építkezésére is. Családunkban hallottam, hogy Francesco dédapám, aki szobrász volt, személyesen ismerte Macskovity Tituszt. Jőmagam édesapám kortársait, kollégáit, így Kosta Petrovićot, Baltaz Dulčićot, Oto Tomanićot ismertem.

Miért döntött a műépítészeti egyetem mellett, hogyan teltek az egyetemi évek, és milyen emlékei vannak tanáiraival, évfolyamtársairaival, kollégáiraival?

Valójában orvosi egyetemre szerettem volna járni. Testvérem és édesapám rábeszélésére változtattam meg az elhatározásomat, és sikeresen felvételiztem a belgrádi építészeti karra. Legfőbb érvük az volt, hogy egyszer majd közösen nyitunk egy tervezőirodát. Sajnos, mire erre sor kerülhetett volna, édesapánk már nem élt. Egyetemi tanulmányaim alatt Bogdan Nestorović tanár úr csoportjához tartoztam. Dragan Ivkovićal, Dragos Balzarenoval együtt, akikkel baráti szálak is fűztek. Emlékszem még Srek Endre, Vuliović Petar, Ličina Svetislav, Popović Zoran és Svoboda Josip évfolyamtársaimra. Mindannyiukról szép emlékeim maradtak, annak ellenére, hogy később csak ritkán találkoztunk. Abban a meglátszótelésben és szerencsében volt részem, hogy olyan kiváló és hímves tanárok növendéke lehettem, mint Eriko, Bošković, Leko, Kojić, Maksimović, kiket példaképeinknek tekintettünk.

A többi vajdasági városhoz viszonyítva Szabadka vészelte át legfájdalommentesebben a háború utáni urbanizációs folyamatot. Az édesapja által megálmodott és tervezett Tito Marsali sugárút nem a központon vezet keresztül, a lebontott épületek száma minimális volt, átmenő teherforgalmat nem láttak elő a sugárúton keresztül, mellyel a város egy, a modern urbanizmus szellemében épült utat kapott. Mint építészmemók, aki részt vett a község területrendezési tervének kidolgozásában, a városközpont és Palics urbanisztikai megoldásában, hogyan vélekedik a városi urbanizmus háború utáni történéseiről?

Négy mandátumon, azaz tizenhat éven keresztül úgy tevékenykedni a városrendezési kivatal élén, hogy az ember ne legyen párttag, szerintem komoly teljesítmény. Ebben az időszakban történt a sugárút kiépítése – egyike a legsikeresebb urbaniz-

skim kompleksom Dudove šume preko željene ulice u duhu modernog urbanizma. Mislim da je realizacija ovog poduhvata uspešan primer i koristan potez u razvoju grada. Ponosan sam što sam bio aktivan učesnik u realizaciji ovog plana. On je ujedno dokaz da se planski i skromnim sredstvima mogu postići krupni i pozitivni efekti u stvaranju ambijentalnih celina kao što je subotička Aleja.

Mada se niste u velikoj meri bavili projektovanjem stambenih zgrada i porodičnih kuća, pisali ste o o uticajima individualne stambene gradnje na realizaciju DUP-a Subotice, kao i o prostornom aspektima stambene gradnje. Tema Vaših poslediplomskih studija u Beogradu je takođe bila stanovanje. Kako iz današnjeg ugla gledate na svoje zaključke u vezi ovog pitanja?

Subotica je tipičan vojvođanski grad sa specifičnom urbanom strukturom, koja se ogleda u dominaciji individualne stambene izgradnje, sa pretežno niskom gustinom stanovanja i relativno slabom komunalnom opremljenošću. To stanje se veoma sporo menja. Još uvek je prisutno neracionalno korišćenje i uzurpacija dragocenog zemljišta u i van građevinske zone. Primer je potez između grada i Palića. Umesto koncentrisane planske izgradnje, kojom bi se osim stambenih, rešavali i drugi značajni gradski infrastrukturni problemi, vrši se haotična izgradnja pojedinačnih stambenih zgrada na različitim lokalitetima. Na taj način se odlaže skladan urbani razvoj grada i podstiču sumljivi i kratkoročni efekti.

Nažalost, mnogi moji zaključci, zacrtani pre četvrt veka, vezani za prostorni aspekt stambene izgradnje u Subotici i danas su aktuelni i važeći. Podsetiću vas na neke od njih - neadekvatno vođenje zemljišta, kao i prostorna i kreditna politika; ponašanje inspeksijskih službi i zadržavanje seoskog karaktera grada na polju atmosfere življenja i estetsko-likovnog izgleda grada, sa velikim stepenom zagađenosti tla i vazduha.

Za bogato subotičko graditeljsko nasleđe bili ste profesionalno vezani nizom svojih projekata. Učestvovali ste u projektu "Valorizacija gradskog jezgra" (1967) i radili planove adaptacija starih objekata, za vilu "Konen" na Paliću i Lovačku kuću na Makovoj sedmici (1957). Kako ste prilazili projektovanju enterijera i revitalizaciji ovih objekata?

Bio je to moj prvi projektni zadatak. Revitalizacijom i uređenjem reprezentativne vile Konen na Paliću trebalo je obezbediti prijem i smeštaj eminentnih gostiju, uključujući i predsednika Tita. Danas se sećam samo svečanog salona i nekih detalja kao što

su fotelje izrađene od sjajne bele kože, koje su delovale neobičajeno. Pod je bio pokriven krznima divljih životinja. Kako izgleda, vila i dalje služi svojoj nameni kao objekat zatvorenog tipa koji se retko koristi. Pošto su tadašnji rukovodioci često i rado odlazili u lov, pozivajući visoke držanike, pokazala se potreba da se postojeća kuća (brvnara) rekonstruiše i dogradi sa krilom u koje bi bile smeštene spavaće sobe. Kompletno uređenje, nameštaj, lusteri od kovanog gvožđa i ostalo, bili su nabavljeni od slovenačke "Lesnine". Zidovi su bili dekorisani lovačkim trofejima iz tog dela lovišta. Pored glavnog objekta bila je podignuta i posebna zgrada u istom stilu za lovočuvara i šumara. Prilikom jednog od Titovih dolazaka izrađena je i nastrešnica pokrivena trskom za spoljni boravak gostiju.

Radili ste prjekte za enterijere u nekim svojim većim objektima - Hotel "Patria" i zgrada društveno-političkih organizacija (1963). U to doba je u arhitektonskim projektima uvek bilo mesta za radove drugih umetnika: slike, skulpture, fasadne aplikacije, vitraže, tapiserje itd.

Prilikom izrade projekata novog Hotela "Patria", iako su raspoloživa sredstva bila veoma strogo ograničena, nastojao sam i ispeo da obezbedim učešće cenjenih likovnih umetnika iz Beograda i Novog Sada. Projektom su bile predviđene određene zidne površine u vestibulu, kafani, restoranu-baru i na fasadi, na kojima su ostvarili svoja dela umetnici Aleksandar Luković, Bogumil Karlovaris, Dragoslav Stojanović-Sip i Jožef Ač. Dekorativni detalji su bili vitraži u stepeništu i ulaznom holu, od Karla Zelenka, koje je izradio vrni izvođač "Stanišić" iz Sombora. Planirana skulptura "AS", koja je trebala da bude postavljena ispred hotela, rad vajara Matije Vukovića, izgubljena je u jednoj beogradskoj livnici i nažalost nikada nije pronađena. Velika je šteta što je terasa ispred kafane porušena i pretvorena u parking. Kod uređenja zgrade društveno-političkih organizacija glavni nosilac radova na uređenju enterijera bila je tada poznata privatna firma iz Sremske Mitrovice. Delovi nameštaja pojedinačnih kabineta i kancelarija bili su izrađivani po mojim projektima ili izboru, naravno uz saglasnost investitora. Na ovoj zgradi nije iskorišćena ponuđena zidna površina na glavnoj fasadi pored ulaza, koju smo prvobitno namenili nekoj likovnoj dekoraciji.

Vaša stambena zgrada u ulici Vladimira Nazora 5 (1957), izvedena posle pobeđe na konkursu, i danas predstavlja pionirski poduhvat u procesu nastavka međuratne tradicije moderne arhitekture koja je u Srbiji i Vojvodini bila izrazito jaka. To ipak nije slučaj sa Suboticom, u kojoj je

tikai lépéseknek Szabadkán. Komoly újjáépítés és rekonstrukció történt: lebontásra került egy elavult földszintes épületekből álló városrész, párhuzamosan vele pedig a sugárút létrehozta a kapcsolatot a városközpont és a Setaerdő között, a modern urbanizmus szellemében. Véleményem szerint ez egy hasznos és sikeres lépés volt a város fejlődésében. Büszke vagyok rá, hogy aktívan részt vehettem e tervek megvalósításában. Ez egyben bizonyított arra, hogy szerény anyagi eszközökkel is lehet nagy és szép eredményeket elérni, melyre példa maga a sugárút és környezete.

Habár pályája során nem foglalkozott családi házak és más lakóépületek tervezésével, mégis írt az egyéni házépítés hatásáról Szabadka általános rendezési tervére. Belgrádi posztgraduális tanulmányainak témája is a lakáskultúrával és lakásépítéssel, volt kapcsolatos. Hogyan tekint mai szemmel az akkori következtetéseire ezzel a témával kapcsolatban?

Szabadka egy tipikus vajdasági város, sajátos területi szerkezettel, ahol nagymértékben dominálnak a családi magánépületek, alacsony lakossági sűrűséggel és meglehetősen szegényes közműveléssel. Ez az állapot nagyon lassan változik. Még mindig jelen van az értékes földterületek ésszerűtlen kihasználása a városi zónán kívül és belül. Erre példa Palics és a város közötti telkek felhasználása. Központosított és tervszerű építkezés helyett, mellyel a lakásproblémán kívül más jelentősebb városi infrastruktúrális problémákat is megoldhatnánk, ma rendesen építkezés folyik, különböző helyeken, ily módon az készlettel a város egységes fejlődési folyamatát, és kétséges, pillanatnyi hatások jönnek létre. Sajnos sok, negyedévszázaddal ezelőtt levont következtetésem a szabadkai lakásépítéssel kapcsolatban, ma is javarészt érvényes és időszerű. Említenék néhányat emlékeztetőül: nem megfelelő területi, telekfelhasználási politika, gazdasági és pénzügyi politika, ellenőrző szervek ténykedése (korrupció gyanúja), a falusi jelleg megőrzése a városban, az esztétikai-képzőművészeti értékek szempontjából, nagymértékű talaj- és légszennyezéssel.

Tervein keresztül kötődött a gazdag szabadkai építészeti hagyományokhoz. Részt vett a városközpont értékeinek felmérésében (1967), egyes régebbi épületek felújításában, mint a palicsi Kohnen-villa és a makkhetesi vadászlak (1957). Milyen elképzelésekkel közeledett e feladatok megoldásához?

Ez volt szakmai pályám első tervezési feladata. A palicsi

Kohnen-villa berendezésének és felújításának célja egy reprezentatív épület létrehozása volt, amely képes kivételes és fontos vendégeik befogadására és elszállásolására, beleértve Tito elnököt is. Ma már csak a diszsalonra, és egyes részletekre emlékszem, mint a fényes, fehér bőrrel bevont fotelák, melyek különlegesnek hatottak. A padlót vadállatok gyönyörű prémje fedte. Tudomásom szerint a villa ma is rendeltetésének megfelelően működik, mint egy zárt épület, amelyet ritkán használnak. Mivel az akkori vezető politikusok kedvelték a vadászlakot és gyakran hívtak vendégeket, szükségesnek bizonyult a meglévő falóknakból épült vadászlak berendezése és kibővítése néhány hálószobával. A teljes berendezés, bútorzat, a kovacsoltvas csillárok és minden más Szlovéniából (Lesnina) érkezett. A falak vadásztrófeákkal voltak díszítve. A főépület közelében egy hasonló stílusú épület készült a vadőr és családja részére. Tito elnök egyik látogatása alkalmával épült fel egy náddal fedett terasz, a vendégek kinti tartózkodása céljából.

Néhány nagyobb épület számára Ön készítette a beltéri terveket is – Pátria szálló és társadalmi-politikai szervezetek épülete (1963). Abban az időben gyakran akadt lehetőség más művészek alkotásainak bemutatására: festmények, szobrok, homlokzati mozaikok, vitrázsok, szőnyegek, stb.

A Pátria szálló tervezése alkalmával, a szerény anyagi keretek mellett is igyekeztem neves belgrádi és újvidéki művészek részvételét biztosítani, ami végül sikeresen járt. A tervben előre voltak látva meghatározott falfelületek az előcsarnokban, a kávéházban, az étteremben és a homlokzaton, hogy azokon a művészek, névszerint Aleksandar Luković, Bogumil Karlović, Dragoslav Tojanović-SIP és Ács József, megalkossák műveiket. A bejárati csarnokban és lépcsőházban lévő dekoratív vitrázsokat Zelenka Károly alkotta, a kivitelező pedig a zombori Staničić cég volt. A szálloda elé tervezett szobor, az Ász, Matija Vuković alkotása eltűnt egy belgrádi öntödéből, és soha nem került elő. Nagy kár, hogy a szálloda előtti negyterasz le lett bontva és parkolóhellyé lett átalakítva. A társadalmi-politikai szervezetek épületének berendezését, az én elképzelésem és tervem alapján az akkor már ismert Sremska Mitrovica-i Konstantinović magáncég készítette. Az épület bejárata melletti homlokzati falfelület, amelyet akkor nem dekoráltak, kihasználatlan maradt.

A maga által tervezett lakóépület, Valdimir Nazor 5. (1957), mely egy nyertes pályázat tervén épült, ma is úttörő teljesítményt mutat, a két háború között létrejövő modern építészet folyamatában, mely Szerbiában és Vajdaságban

u međuratnom periodu podignuto sasvim malo objekata u stilu moderne arhitekture.

Vaša je konstatacija tačna. Teško je objasniti razloge takvog stanja, smatram da je jedan od njih treba potražiti u međuratnoj eri kada je grad Subotica stagnirao i da se tada malo gradilo, tako da je pokret Moderne nije mogao doći do izražaja, kao na primer u Novom Sadu. Dvospratna stambena zgrada koju pominjete prvi je objekat u centru grada, koji je projektovan sa četiri luksuzna stana za rukovodioce grada i sa lokalima u prizemlju.

Utjecaji arhitekture i graditeljskih ideja Kurbizjea, Gropijusa i Misa van der Roea na arhitekturu u Jugoslaviji i Srbiji bili su preimetni i neobično jaki. Da li se slažete da je srpska i vojvodanska arhitektura, uostalom kao i Jugoslovenska, bila naglašeno prozapadno orijentisana krajem pedesetih i tokom šezdesetih godina.

Da, potpuno se slažem sa vama. Možda u to vreme i nismo bili svesni uticaja koji podvlačite, ali prisećam se izrađenih diplomskih radova, kao i nagrađenih konkursnih dela. Nama dostupna stručna literatura, relativno lakša komunikacija sa Zapadom, mogućnost uvida i praćenja noviteta i postignuća u graditeljstvu itd. Sve to je doprinelo da se naša arhitektura toga vremena može smatrati prozapadno orijentisanom. Bili smo edukovani i usmeravani ka uticajima i trendovima zapadne arhitekture.

Robna kuća na Paliću (1970), koju ste projektovali zajedno sa bratom Androm, označeno je kao jedno od dela komercijalnog karaktera, popularnog investicionog zadatka tih godine, koje je najavilo pojačan interes subotičkih arhitekata za regionalni arhitektonski izraz.

Postoje oprečna mišljenja o likovnom izrazu tog objekta. Treba svakako imati u vidu da se taj objekat nalazi van tradicionalne turističke zone Palića. Lociran je između stambene i turističke zone, sa namerom da služi i jednim i drugima. Bio je to prvi objekat u budućem centru sa jednostavnim i čistim oblicima. On jeste komercijalnog karaktera, kao rezultat popularnog investicionog zadatka.

Zgrade pošte u Bačkoj Topoli (1968) a posebno u Subotici (1975) kao da su otvorila novo poglavlje u arhitekturi Vojvodine. Naglašen geometrijski pristup "tvrdih ivica" u skladu sa umetničkim tendencijama i gibanjima toga doba, ali i izražena funkcionalnost ove zgrade je sačuvalo od

velikih arhitektonskih intervencija u budućnosti.

Posebno su mi dragi ovi objekti, naročito pošta u Subotici. Neposredno okruženje ove zgrade danas je sramotno zapušteno i svedoči o velikoj nebrizi vlasnika zgrade. Zadovoljstvo mi je bilo projektovati jednu minijaturnu, ali funkcionalnu javnu zgradu, kao poslednju u mojoj projektantskoj karijeri, 1975. godine. Mogu reći da sam u taj objekat uneo sve dotadašnje stečeno znanje i iskustvo.

Bavili ste se akvarelom. Od kada potiče ta Vaša ljubav?

Imao sam izvanrednog profesora akvarelisanja na fakultetu u liku arh. Samojlova, koji je bio zaslužan što sam zavoleo slikanje. Svoje akvarele nisam izlagao, pošto su slikani za moju dušu. Poklanjao sam ih prijateljima i rođacima a nalze se u nekim evropskim gradovima - Štoholmu, Budimpešti, Beogradu, Ljubljani, Celju i naravno u Subotici. Motivni su uglavnom vezani za Suboticu, Gradsku kuću, Sinagogu i pejzaže sa jezera Ludoš.

Kakav odnos imate prema arhitektonskoj publicistici. Da li ste pratili domaće i strane časopise. Slažete li se da je ona ogledalo graditeljskog života jedne zemlje.

Imam sačuvanu relativno bogatu biblioteku stručne literature, knjiga i časopisa. Od rane sam mladosti, sa radoznalošću i zadovoljstvom pratio arhitektonsku publicistiku. Za vreme studija, u našu su kuću redovno stizali francuski arhitektonski časopisi iz francuske čitaonice iz Beograda. Dugo godina smo dobijali beogradske časopise "Urbanizam Beograda" i "Arhitektura Urbanizam", zagrebačke "Arhitekturu" i "Čovjek i Prostor" i slovenačku "Sintezu". Imao sam takođe priliku da delimično pratim stručna izdanja iz susedne Mađarske. Danas redovno pratim naš "DaNS" i beogradsku "Arhitekturu". Slažem se sa vašom konstatacijom da su časopisi ogledalo graditeljskog života jedne zemlje, naravno zavisno i od stremjenja i kreativnog umeća izdavača.

igen fejlett volt. Ez nemigen vonatkozik Szabadkára, ahol ebben az időszakban igen kevés épület készült modern stílusban.

Az Ön következtetése pontos. E helyzet okait nehéz meghatározni. Véleményem szerint az egyik okot a város stagnálásában kell keresnünk, a két háború közötti időszakban, amikor sikk épült valami, így a Moderne mozgalom nem tudott úgy kifejlődni, mint pl. Újvidéken. Az Ön által említett kétemeletes épület az első épülő ház volt a központban, amely négy luxuslakással rendelkezett a város akkori vezetői számára, míg a földszinten üzlethelyiségek voltak.

Corbusier, Gropius és Misa van der Foe építésze és alkotói ötletei jelentős hatást gyakoroltak a jugoszláviai és szerbiai építészetre. Egyetért-e Ön azzal, hogy a szerb és vajdasági építészet, mint a jugoszláviai is, kifejezetten a nyugati építészeti stílus hatása alatt állt?

Igen, egyezem Önnel. Lehet, hogy abban az időben nem voltunk tudatában e hatás mértékének, amelyet kiemelt, de jól emlékszem az akkori diplomamunkákra és díjazott pályázati tervekre. A rendelkezésünkre álló szakirodalom, az aránylag könnyebb érintkezés a nyugattal, lehetőség a betekintésre, az újdonságok és az építészeti eredmények nyomkövetése, stb. – Mindez közrejátszott abban, hogy az akkori építészetünk nyugati beállítottságúnak hasson. A nyugati építészet hatásai felé voltunk orientálódva és nevelve.

A palicsi áruház (1970), melyet testvérével Endrével közösen tervezett, egy kereskedelmi jellegű épület, az akkori népszerű befektetési feladatnak megfelelően, amely a szabadkai építészeti megerősödő érdeklődéseként jelentik meg a regionális építészeti kifejezés iránt.

Az épület külső kialakításáról ellentétes vélemények születtek. Szem előtt kell tartanunk, hogy ez az épület a hagyományos palicsi turisztikai övezeten kívül helyezkedik el, a település lakó és turisztikai övezete között, azzal a céllal, hogy mindkettőt kiszolgálja. Ez volt az első épület a későbbi központban. Egyszerű és tiszta formákkal épült. Valóban kereskedelmi jellegű, mint egy népszerű befektetési feladat eredménye.

A topolyai (1968), de különösképpen a szabadkai (1975) posta épületei mintha új fejezetet nyitottak volna Vajdaság építészetében. A kihangsúlyozott geometriai hozzáállás „szigorú és kemény szélékkel”, az akkori művészeti hul-

lámzással, de kifejezett rendeltetéssel, megőrizte ezeket az épületeket a jövőbeni beavatkozástól.

Ezek az épületek különösen kedvesek nekem, kifejezetten a szabadkai posta. Az épület mai rendezetlen közvetlen környezete a tulajdonos hanyagságáról árulkodik. Örömmre szolgált megtervezni egy miniatúr, ámde funkcionális középülete, mint tervező karrierem utolsó alkotását (1975). Mondhatom, hogy e kis épület építészeti tapasztalatom és tudásom koronája volt.

Akvarelllel is foglalkozott. Mióta tart a szeretet e műfaj iránt?

Kiváló akvarell tanárom volt az egyetemen, arh. Samojlov személyében, akinek nagy szerepe volt abban, hogy megkedveltem a festészetet. Műveimet sohasem állítottam ki, hisz csupán saját kedvelésemmre készültek. Barátainknak és rokonainknak ajándékoztam őket, és így számtalan európai nagyvárosban kerültek – Stockholmba, Budapestre, Belgrádba, Ljubjanába, Celjébe, Újvidékre, és természetesen Szabadkára. A képek témája főként Szabadkához, a városházához, a zsinagógához, a Ludasi-tó tanyavilágához kötődik.

Hogyan viszonyul a műépítészeti publicisztikához? Figyelemmel kísérte-e a hazai és külföldi folyóiratokat? Egyetért-e azzal, hogy ezek az adott ország építészetének tükörképei?

Jól megőrzött, aránylag gazdag szakmai könyvtárom van – könyvek és folyóiratok. Fiatalkoromtól nagy érdeklődéssel követem a kiadványokat. Egyetemi éveim alatt rendszeresen érkezett a házukba egy francia szaklap, a L'architecture d'aujourd'hui, Belgrádból. Sok éven át kaptuk az Urbanizam Beograda, a Čovjek i prostor, a Sintaza és az Arhitektura Urbanizam c. folyóiratokat. Lehetőségem volt a magyarországi kiadványokat is részben követni. Ma a Dans-nak és az Arhitekturának az előfizelője vagyok. Egyetérték Önnel abban, hogy az ilyen folyóiratok egy ország építészet tükörképei, természetesen a lap vezetésétől és irányzatától függően.

Hotel "Patria" ("Palić"), Subotica, u izgradnji (1963)

Tabakovičeva nagrada za arhitekturu 2006

Izveden objekti:

Stambeni objekat, ulica Vladimira Nazora br. 5, 1957.
Adaptacije i enterijeri za vile "Konen" i lovačku kuću, 1958.
Radnički univerzitet, Trg cara Jovana Nenada, 1959.
Hotel "Patria" (kasnije "Palić"), Đure Đakovića, 1963.
Zgrada društveno-političkih organizacija, Trg Lazara Nešića, 1963.
Dečje odmaralište, Kranjska Gora, Slovenija, 1964.
Pošta, Bačka Topola, 1969.
Robna kuća, Palić, koautor arh. Andra De Negri, 1970.
Spomenik "Nemirna ravnica", Tavankut, 1971.
Pošta, Moše Pijade, 1975.
Kao koautor učestvovao u projektovanju više stambenih zgrada u kompleksu "Partizan" (1963) i "Prozivka" (1966) u Subotici.

Enterijeri:

Enterijer hotela Patria, 1963.
Enterijer zgrade društveno-političkih organizacija, 1963.
Enterijer Hotela "Beograd"

Konkursi sa plasmanima:

Konkurs za gimnaziju u Nišu, koautor arh. Dragoš Balzareno, 1954. (otkup)
Konkurs za stambenu zgradu u Subotici, 1957. (I nagrada), izvedeno
Konkurs za zgradu Radničkog univerziteta, 1958. (I nagrada), izvedeno
Konkurs za zgradu Sreza (danas SO Subotica), koautori arh. Franja i Andra De Negri, 1959. (II nagrada)
Konkurs za urbanističko rešenje centra grada, (otkup)
Pozivni konkurs za administrativnu zgradu, 1975. (otkup)

(Objekti za koje nisu navedena mesta nalaze se u Subotici)

U toku radnog veka arh. De Negri bio je angažovan u radu društvenih i stručnih foruma, a kao predstavnik Udruženja arhitekata Srbije i Saveza arhitekata Vojvodine bio je i član više žirija na opštim jugoslovenskim i lokalnim konkursima.

Stručni i naučni radovi:

Urbanizacija Subotice, predavanje, naučna sekcija Društva inženjera i tehničara, Segedin, 1965.

Demokratske funkcije opštine i posebna uloga lokalnih vlasti na području urbanizma i regionalnog planiranja u Jugoslaviji, IV Evropski kolokvijum gradskih predsednika i komunalnih političara, Drezden, 1968.

Pogranične šume Subotičke regije u funkciji zaštite i unapređenja prirode, referat, III zasedanje Jugoslovensko-mađarske komisije za urbanizam, Zagreb, 1972.

Savetovanje o zaštiti čovekove sredine, Zagreb, 1972.

Dani urbanizma, referat, knjiga I, Maribor, 1979.

Uticaj individualne stambene izgradnje na realizaciju GUP-a Subotica, 1979.

Prostorni aspekti individualne stambene izgradnje u Subotici, knjiga I, 1979.

Dragutin Karlo De Negri: Pionir "umerenog modernizma" u arhitekturi Vojvodine

Istorija posleratne arhitekture u Vojvodini još nije do kraja proučena i istražena što je slučaj i sa brojnim periodima naše novovekovne istorije umetnosti i arhitekture. Poslednjih su godina na polju "otkrivanja" i izučavanja arhitekture u Vojvodini, u vreme tzv. "druge Jugoslavije", napravljeni veliki i značajni pomaci. Taj iskorak u direktnoj je vezi sa pripremama i organizovanjima retrospektivnih izložbi dobitnika Tabakovićeve nagrade za arhitekturu koja se redovno dodeljuje od 1995. godine, kao i u vezi sa aktivnostima Društva arhitekata Novog Sada i časopisa za arhitekturu i urbanizam DaNS. Tako se već naziru konture i pravci za detaljnije analize ovog iz više razloga izuzetno značajnog perioda u domaćoj istoriji arhitekture. Graditeljski fond nastao u tom periodu u isto vreme doživljava velike promene i devastacije.

Arhitekta Dragutin (Karlo) De Negri iz Subotice, ovogodišnji dobitnik Tabakovićeve nagrade arhitekture, pripada plejadi prvih savremenih arhitekata sa područja Vojvodine koji su prihvatili internacionalni, funkcionalistički stil koji je u domaćoj varijanti odnedavno poznat kao "umereni modernizam" što zapravo podrazumeva praćenje savremenih tokova u posleratnom graditeljstvu Evrope i njihovo importovanje u domaću arhitekturu. Arh. De Negri nije imao kvantitativno veliki projekantski opus kao neke njegove kolege, takođe dobitnici TNA (Aleksandra Kelemen, Sibin Đorđević itd.), ali po kvalitetu neki od njegovih objekata predstavljaju reporne tačke moderne arhitekture u Vojvodini, čime se u potpunosti potvrđuje ovogodišnja odluka Veća TNA za dodelu ovog prestižnog priznanja.

Ključni trenutak u posleratnoj istoriji arhitekture u "druge Jugoslaviji" bilo je, po svedočenju mnogih učesnika i savremenika, ali i kasnijih tumača i istraživača, Prvo savetovanje arhitekata Jugoslavije u Dubrovniku, novembra 1950. godine. U domaćoj istoriografiji već je podvučen veliki značaj ovog savetovanja kao svojevrane prekretnice u razvoju arhitekture Jugoslavije i Srbije. "Posle Dubrovnika popucale su represivne društvene stegne i od tada je naša arhitektura 'izletela iz boca'. Slobodna konkurencija bila je sve nezavisnija i uspešnija, toliko da se istoričari umetnosti arhitekture slažu da je socrealizam u arhitekturi, kao dirigovana doktrina svih socijalističkih zemalja, samo okrnulo Jugoslaviju čija je arhitektonska produkcija iz toga vremena bila zapaženo ispred svih zemalja tzv. socijalističkog lagersa." (Mihajlo Mitrović, iz intervjua, DaNS

br. 42, Novi Sad, 2003.). Odmah potom, po značaju i uticajima na domaću arhitekturu sledi velika internacionalna izložba "Interbau" u Berlinu (1957) kada je izgrađeno novo naselje u četvrti Hanas sa objektima podignutim po projektima vodećih svetskih arhitekata toga doba – Le Korbizijea (Le Corbusier), Gropiusa (Walter Gropius), Altoa (Alvar Aalto), Nimajera (Oskar Niemeyer), Vagoa (Pierre Vago) i drugih. Ovaj uticaj je možda bio i od veće važnosti jer predstavlja verovatno prvi susret domaćih arhitekata sa savremenom graditeljskom praksom. Generacija kojoj pripada i arh. De Negri zatekla je nezavidnu situaciju na polju graditeljstva. Bilo je to vreme prekinute razvojne linije međuratne arhitekture kada su autori gradili po svim važećim principima evropskog graditeljstva, a bez odgovarajućih projektantskih kadrova, a takođe i vreme kada su i ogromni poslovi koji su ih čekali uticali su na činjenicu da se od tih autora očekivalo da postave temelje za budućnost domaće arhitekture. Situacija u pokrajini na polju arhitekture tokom prvog perioda obnove i izgradnje nije se mnogo razlikovala od situacije u drugim delovima zemlje. Ratne strahote ne samo da su ostavile dubok trag na fizički izgled vojvodanskih gradova i naselja, već su uticale i na veliku oskudicu na materijalnom planu. Predratni arhitekti, nenaviknuti na nov socijalistički sistem privredivanja u organizovanju projektantskih i izvođačkih poslova vezanih za arhitekturu, povlačili su se iz aktivne projektantske prakse. Neki su nestali u vihoru rata dok su drugi odustali od projektovanja potraživši nove poslove. Pomenuta berlinska izložba za ogroman broj naših arhitekata bila je ujedno i prvi boravak u inostranstvu. Mada De Negri nije poseo izložbu, zbog služenja vojnog roka, verovatno i nesvesno će narednih godina pratiti savremene trendove u ondašnjoj arhitekturi. Uticaj arhitektonske publicistike takođe je bitan, jer su neki od domaćih i svetskih časopisa veliku pažnju posvećivali ovoj izložbi.

Arhitekta De Negri potiče iz subotičke graditeljske porodice. Otac Franja De Negri (1903-1975), arhitekta i planer u Subotici, radi od ranih tridesetih godina, a karijeru nastavlja i posle rata. Neka od njegovih dela obeležila su savremeni trenutak u arhitekturi Subotice - Sokolski dom, 1931-1936; pravoslavna kapela na Bunariću, 1939; urbanističko rešenje zoološkog vrta sa pojedinačnim objektima, 1949, kao i urbanističko rešenje Aleje maršala Tita (1957) na kojoj će kasnije nastaviti

rad njegov mladi sin, Dragutin (Karlo) De Negri.

Izložba "Arhitektura u Subotici 1944-1984", sa pratećim katalogom, bila je prvi pokušaj da se zabeleži arhitektura koja "niče i menja našu okolinu u nadi da će biti jedinstveni izazov za buduću valorizaciju domaćeg graditeljstva". U pratećem tekstu kataloga daje se presek posleratne arhitekture u Subotici kroz nekoliko vremenskih perioda. Drugi period, čiji je De Negri jedan od vodećih nosioca, opisuje se kao vreme potpunog prihvatanja teza moderne arhitekture – jednostavnost likovnog izraza, eliminisanje ornamentike kao sistema arhitektonske dekoracije, prodor industrije u arhitekturu, svrsishodna primena novih građevinskih materijala. Objekat treba dići na "noge" (stubove) da bi prostor ispod njega tekao neometano, ravni krovovi treba da postanu bašte i otvorene terase u zamenu za izgublenu prirodu sa osnovnom idejom za jedinstvom unutrašnjeg i spoljnog prostora, te oslobođenjem fasada od stega koje im nameće klasična konstrukcija.

Odmah po okončanju studija De Negri se istakao dobrim plasmanima na nekoliko konkursa, tih godina ustanovljenih kao zvanične institucije, preko kojih se dolazilo do najboljih projektnih rešenja za najveći broj javnih građevina podizanih širom zemlje.

Svakako treba pomenuti i specifičan vid tih konkursnih utakmica koje se odvijaju unutar socijalističkog društvenog uređenja i nepostojanja privatnih projektnih biroa.

"Tek sam diplomirao na beogradskom Arhitektonskom fakultetu", rekao je De Negri u jednom intervjuu posvećenom zgradi Radničkog doma, "kada je u gradu raspisan konkurs za podizanje Radničkog doma. Moj rad je pobedio i bio sam ushićen pred mogućnošću da jedan od mojih prvih projekata bude izveden. Međutim, tada je o prioritetima izgradnje novih objekata u gradu u Subotici postojao prikriven sukob interesa između sindikalnog, s jedne strane, i partijskog i opštinskog rukovodstva, s druge strane. Pošto u to vreme u Subotici nije bilo bolnice, niti smeštaja za brojne druge institucije, sindikat je organizovao neku vrstu samodoprinosu za izgradnju doma". Konkurs za idejno rešenje zgrade Radničkog doma raspisan je novembra 1958. godine. Žirijem je predsedavao arh. Đorđe Tabaković dok su ostali članovi bili arh. Rista Šekerinski, Bela Lasko kao i dva predstavnika investitora. Dve ravnomerne nagrade dobili su radovi arh. De Negrija (pod šifrom 073111) i radovi arh. Baltazara Dulića sa saradnicima (pod šifrom 47-474). U obrazloženju je navedeno da je De Negrijev rad "...urbanistički najpovoljnije rešenje, jer je nastavljena i visinska i ulična linija samostalna, a povlačenjem i postavljanjem porebarke administrativnog trakta još je poboljšan utisak koji pruža posmatraču sa ulice ceo kompleks. Povlačenjem zgrade sa

ulične linije stvoren je širi predprostor, neophodno potreban za veliki broj ljudi koji u dom ulaze i izlaze u isto vreme". U obrazloženju je takođe naglašeno da je opšta dispozicija pravilna, da svaki centar opravdano predstavlja zaokruženu celinu, kao i da je konstruktivni sistem zadovoljavajući. Konkurirani projekat predviđao je kompleks koji se sastoji od centralne višespratnice, aneksa sa amfiteatrom i bioskopskom salom koja nikada nije izvedena. Sačuvani su bazni crteži (perspektive) za dom kao i maketa koja je predstavljala predviđen kompleks. Nažalost, kompleks nikada do kraja nije dobio zamišljen izgled dok je pre nekoliko godina objekat neadekvatno dograđen. Zgrada je podignuta u klasičnoj armiranobetonskoj konstrukciji sa aneksima između kojih izrasta glavni osmospratni kubus objekta. U projektu su predviđene posebne pozicije za intervencije umetnika, zidne slike i mozaike.

Godina 1963. bila je naročito plodna za De Negrija. Te godine mu se izvode čak dva velika objekta za koja je radio projekte i enterijer. Gradnja hotela i zgrade društveno-političkih organizacija bila je predviđena na nekoj od najatraktivnijih lokacija u gradu. Oblikovno, oni su sasvim u vezi sa De Negrijevim nastojanjima da zapadne arhitektonske uticaje preusmeri na ove objekte. Oba su izgrađena u armiranobetonskoj konstrukciji jakih kontura i naglašanih volumena, bez ikakvog fasadnog i dekorativnog ukrasa, naglašanih ulaznih partija i ravnih krovova, tako da se ovi objekti uklapaju u opštu sliku vojvođanske arhitekture sa početka sedme decenije XX veka.

Ograničena materijalna sredstva bila su odlučujući faktor u projektovanju i uređenju hotela "Patria" (kasnije "Palić"). Mali budžet uticao je na znatno pojednostavljivanje osnove uz zahteve za maksimalnom uštedom. To je šestospratna građevina sa isturenim spratnim aneksom, prostranim prilaznim trgom i glavnom fasadom nenametljivo podeljenom različitim rasterima prozorskih otvora. Njene svedene fasade u bezornamentalnoj estetici, sa slobodnim stubovima na bočnom delu i glavnim ulazom prema manjoj pijaceti, bile su svakako velika novost na polju arhitektonskog izraza u Subotici. Ujedno, fotografije ovog hotela bile su čest motiv na razglednicama iz toga doba.

Dve zgrade pošte podignute u Bačkoj Topoli (1969) i Subotici (1975) odlikuje miran i precizan arhitektonski izraz, komponovanje u jednostavnim pravougaonim formama kao i sklad horizontalnih i vertikalnih kubičnih volumena. Pošta u Bačkoj Topoli je longitudinalna spratna građevina sa prizemnim aneksom postavljenim prema glavnoj ulici. Značajnom upotrebom stakla autor će najaviti jednu čitavu tendenciju u primeni ovog karakterističnog građevinskog materijala u arhitekturi Vojvodine. De Negri je i na ovom projektu predvideo počasna mesta za umetničke aplikacije – durale i mozaike – po kojima

je inače Bačka Topola posebno poznata. Naglašeni i skladni stereometrijska oblici pojavljuju se i na subotičkoj pošti koja je po kvadratura nešto manja građevina. I danas ove dve građevine, usled solidnog održavanja, predstavljaju primer istinske regionalne arhitekture nastale u specifičnim uslovima.

Projekat za robnu kuću na Paliću Karlo radi u saradnji sa bratom arh. Androm De Negrijem 1970. godine kada je objekat i izveden. Trend izgradnje robnih kuća i prodajnih centara stacioniranih u jednom objektu bio je vezan za period sredine šezdesetih godina 20. veka. Ova vrsta utilitarnih objekata imala je svoj razvojni put, od jednostavnih prodavnica prehrambene i mešovite robe, do posebnih robnih kuća koje su nicale po svim gradovima, varošima, pa i selima tadašnje zemlje. Nekada su to bile prave reperne građevine u naseljima, često i prvi objekti građeni po principima savremene arhitekture. Poseban segment priče o robnim kućama je njihova lokacija, često birana u strogim istorijskim jezgrama vojvodanskih gradova. Robna kuća braće De Negri je slobodnostojeća građevina sa naglašenim ulaznim korpusom ali i oblicima koji privlače kupce. Transparentno prizemlje nosi istaknuto telo građevine sa apstraktnim motivima karakterističnim za regionalnu arhitekturu sa početka osme decenije XX veka. Glavni motiv – rebrasti oblici na fasadi – efektno je uklopljen u čitav korpus. Ovaj objekat jasnih i jakih linija može se smatrati pretečom današnjih brojnih zgrada komercijalne namene.

Arhitekta Karlo De Negri je svoj čitav radni vek proveo u urbanizmu. Aktivno je učestvovao u pripremama i radu na Prostornom planu Opštine Subotica, Urbanističkom rešenju centra grada, Urbanističkom planu turističke zone Palić i Valorizaciji gradskog jezgra Subotice (1967). Karlov otac Franja De Negri autor je urbanističkog rešenja Aleje maršala Tita, koja je popunjavana između 1958. i 1968. godine. Cilj ovog plana, na kome je potom radio i Karlo De Negri, bio je spajanje centra grada i Dudove šume, odnosno stvaranje jednog novog poteza - novog gradskog korzoa - koji će služiti za vezu grada i okolne prirode. Ovom alejom i objektima koji su na njoj sukcesivno nastajali tokom decenije položen je kostur infrastrukture koji se kasnije širio na istok i zapad. Tom prilikom izvršeni su i veliki radovi na zatvaranju kanala – odvoda otpadnih voda iz obližnje fabrike, kao i postavljanje kanalizacije i kompletne infrastrukture što je značajno racionalizovalo stambenu izgradnju u neposrednoj okolini. Bio je to ujedno i urbanistički pokušaj da se centar Subotice proširi i opremi dok je tek nedavno, posle četrdesetak godina, aleja dobila davno zamišljenu funkciju šetališta.

Pored urbanističkog i projektantskog delovanja važan segment De Negrijevog umetničkog izraza čine njegovi malobrojni akvareli, uglavnom sa tematikom arhitekture i objekata koje

je sam projektovao. U njima De Negri pokazuje zavidnu svežinu izraza kao i odlično vladanje specifičnom tehnikom akvarela.

Nažalost, tokom poslednje decenije na tri ključna, najveća i najvrednija De Negrijeva dela – Radnički univerzitet, zgrada društveno-političkih organizacija i Hotel "Patria" – izvršene su velike intervencije čime su iz osnove promenjeni njihovi prvobitni izgledi. Tako je Subotica, grad koji je u značajnoj meri sačuvao svoju sjajnu arhitektonsku baštinu akademizma i posebno secesije, ostala bez nekoliko malobrojnih dela posleratnog modernizma koja se mogu direktno vezati za Korbizijevo shvatanje arhitekture. Time je ujedno i zajednički, vojvodanski i srpski fond savremene arhitekture pretrpeo nenadoknadivi gubitak. Promenama na ovim objektima, posebno u gornjim pojasevima, najvidljivijim gradskim reperima, Subotica je izgubila jedan vredan sloj svoje graditeljske tradicije.

Vladimir Mitrović

Odabrana literatura:

Radcalev Putar, Osvrt na Interbau u Berlinu – čuvrt Hansa, Arhitektura br. 6, Zagreb, 1957, 56-64; Oktobri-Dijasnik, Magyar Szó-Sabattkai Napló, 8. X 1970; Grupa autora, Arhitektura Subotice 1944-1964, katalog izložbe, Subotica, 1964; Ljubinko Pušić, Urbanistički razvoj gradova u Vojvodini u XIX i prvoj polovini XX veka, Matica srpska, Novi Sad, 1967, 136; Ljiljana Miletić-Abramović, De Negri Dragutin (Karlo), u: Lekcioni srpskih neimara, Klub arhitekata, Beograd, 2002, 44; Vladimir Mitrović, Naša arhitektura je bila prozapadno orijentisana (intanju), DaNS br. 51, Novi Sad, 2005, 16-18; Viktorija Aladžić, De Negri – porodica graditelja Subotice, DaNS br. 51, Novi Sad, 2005, 19-21; Aleksandra Isakov, Graditelj svojih snova, Poljika, Beograd, 3. avgust 2003; M. B. Grad po meri čovaka, Subotičke novine, Subotica, 28. januar 2005; Aleksandar Stanojević, Zakasneli Heusmann u vojvodanskim gradovima, DaNS br. 50, Novi Sad, 2005, 18-20.

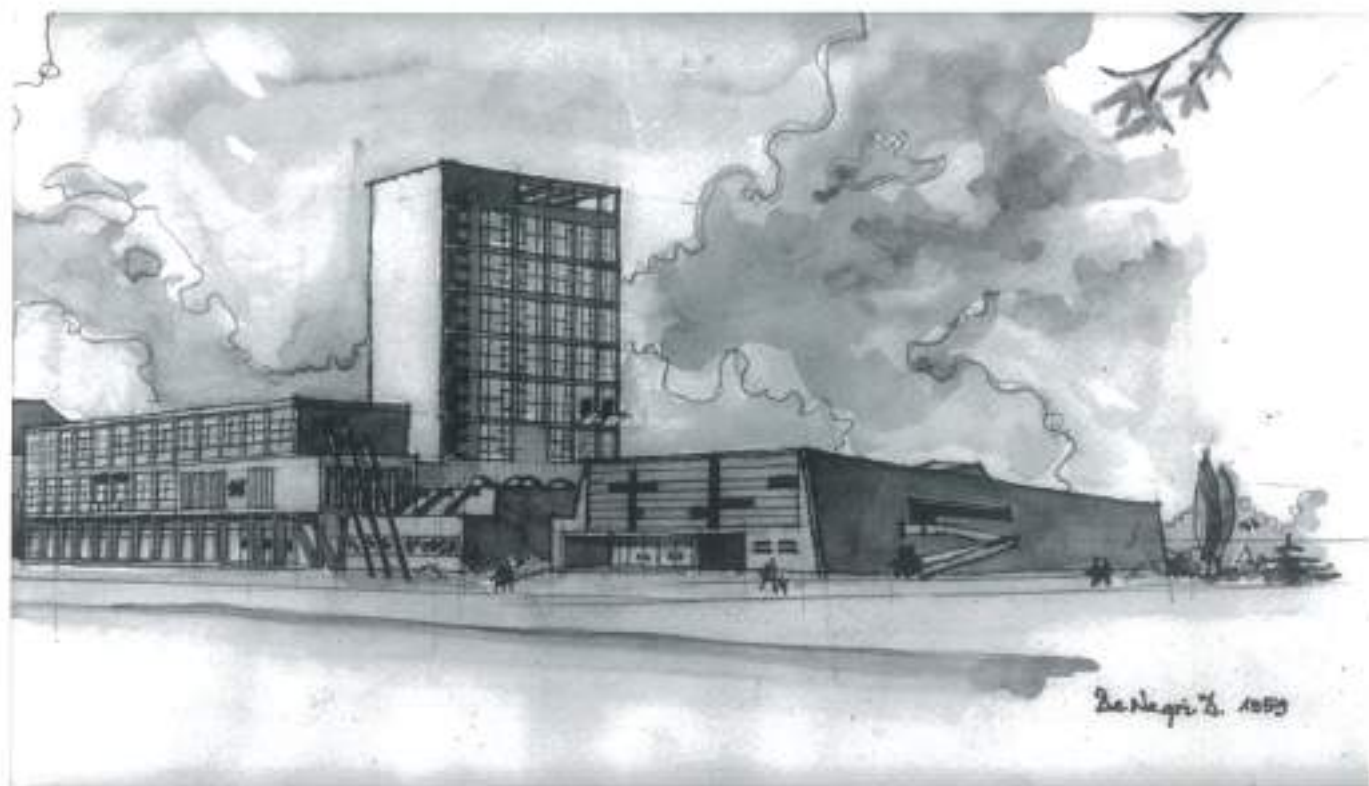

Stambena zgrada u ulici Vladimira Nazora,
Subotica (1957)

Radijalni put – Aleja maršala
Tita, Subotica (1958-1968)

Tabakoviceva nagrada za arhitekturu 2000.

Radnički dom, Subotica, (1958)

Tabakovičeva nagrada za arhitekturu 2006.

Hotel "Patria" ("Palić"), Subotica, (1963)

Zgrada društveno-političkih organizacija, Subotica (1963),

Tabakovićeve nagrada za arhitekturu 2006.

Đ. Stupri B.

Pošta, Bačka
Topola (1968)

Đ. Stupri B. 1975

Pošta, Subotica
(1975)

Robna kuća, Palić, koautor: arh. Andra De Negri (1970)

Dragutin (Karlo) De Negri

Dragutin (Karlo) De Negri was born in Subotica, on September 14th, 1931 where he completed the elementary and secondary schooling. Karlo De Negri graduated at the Faculty of Architecture in Belgrade in 1956, in the class of Prof. Bogdan Nestorovic. In 1979 he completed the postgraduate studies at the same Faculty, in the field of housing, which granted him the title of a specialist. Upon completion of studies he worked for a while in the Designing Company "Arhitekt" in Subotica (1955-1957) and after that he was the acting director of the newly established Housing Directorate (1957-1961), director of the municipal Housing Fund (1961-1963), head of the designing studio of the Construction Company "Integral" (1963-1964), director of the Town Planning and Geodesy Institute (1965-1977; 1982-1986), lecturer at the Higher technical Civil Engineering School (1977-1982) and head of the development and investment department of the Regional park Palic-Ludos. He retired in 1987. Karlo De Negri was awarded the October Prize of the town of Subotica for architecture in 1970.

Designing was not De Negri's primary activity. That was the reason for a relatively modest designing career connected with a certain period. Still, some of his works belong to the corps of Vojvodina architecture that arose under the direct influences of the post-war functional architecture. A number of works were created in Vojvodina in such a style, namely in the style of the so-called moderate modernism, in the period from the sixth to the seventh decade of the 20th century. Some of the significant designs of the architect Karlo De Negri include Worker's University, (1959, after he had won the 1st prize at the competition), Hotel "Patria" in Subotica (1963), Children's Summer Resort "Kekec" in Kranjska Gora (1964), Post Office buildings in Backa Topola (1969) and Subotica (1975) etc. As a co-author he participated in designing of several buildings – residential buildings within "Partizan" complex (1963), Department

Store "Namateks" at Palic (1970), residential buildings within "Prozivka" complex, monument "Nemirna ravnica" in Tavankut (1971) etc.

The architect Karlo De Negri also participated in preparations and elaboration of the Spatial Plan of Municipality of Subotica, planning solution for the town centre, town plan of the tourist zone around the Palic Lake, valorisation of the town core (1967) etc. He was the author of projects for several adaptations, reconstructions and interiors. He was also involved in expert and scientific work, dealing in particular with the relationship between residential/utility problems and town planning. At a number of international conferences dedicated to such topics he presented his papers.

Architecture was the profession for many members of the family De Negri. Karlo's father, Franjo De Negri (Subotica, 1903-1975) was a famous civil engineer from Subotica while his brother Andra De Negri (1928) designed several residential buildings in Subotica. Karlo's wife, Zora Milutinovic-De Negri, who was also an architect, lectured at the Higher Technical Civil Engineering School in Subotica. Andra's son, an architect Mario de Negri, still teaches at the Secondary Technical School in Subotica.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

06.088TABAKOVIĆ : 72'2006' (363.624)
72 : 071 : 1 : 628 De Negri

МИТРСБИТ, Владимир
Dragutin (Karlo) De Negri : Tabakovićevo nagrada
Arhitektura 2006. : [Galerija SANU, Ogrinaš u Novom Sadu,
Novi Sad, novembar-december 2006.] / [autor kataloga i
ilustr. Vladimir Mitrović ; prevod na mađarski Karlo De
Negri, prevod na engleski Dubravka Bugarski-Alimpić]. –
Novi Sad : Društvo arhitekata Novog Sada, 2006 (Novi Sad
: Stejkov). – 24 str. : ilustr. ; 21 cm

Kor. str. nasl. : De Negri. – Upravo srp. tekst i mađ. prevod.

ISBN 95-503263-1-1

1. Del. str. nasl.

a) Tabakovićevo nagrada za arhitekturu – 2006 – Katalogi
izložbe

COBISS.SR-ID 217603947

TABAKOVIĆEVA NAGRADA ZA ARHITEKTURU

Društvo arhitekata Novog Sada

Tabakovićeve nagrade arhitekture – najznačajnije priznanje za arhitektonsko stvaralaštvo koje dodeljuje Društvo arhitekata Novog Sada, ustanovljeno je 1994. godine i znak je priznanja jednom od pionira naše moderne arhitekture, istaknutom graditelju Novog Sada i Vojvodine, arhitekti Đorđu Tabakoviću (1897-1971).